

Magdalena Surowiec

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID: 0000-0001-7381-3959

msurowiec@agapefinans.pl

Cessio legis w trakcie procesu o zapłatę. Cofnięcie pozwu ze zrzeczeniem się roszczenia przez zbywcę skutkujące wyrządzeniem szkody nabywcy wierzytelności

ABSTRAKT

Artykuł ma charakter naukowo-badawczy. Autorka oparła swoje wnioski o literaturę i orzecznictwo w zakresie cesji wierzytelności oraz cofnięcia powództwa wraz ze zrzeczeniem się roszczenia. Przedstawiono hipotetyczną sytuację, w której powód w procesie o zapłatę ceduje na osobę trzecią roszczenie objęte pozwem po wdaniu się w spór. Nabywca wierzytelności jest uprawniony do wstąpienia do procesu na podstawie art. 192 pkt 3 Kodeksu postępowania cywilnego za zgodą strony przeciwnej (pозwanego). W praktyce judykatura rozszerza interpretację tego przepisu o zgodę obu stron procesu. Problem pojawia się w sytuacji, w której powód nie wyrazi zgody na wstąpienie w jego miejsce nabywcy wierzytelności. Ten ostatni może zostać przez to pozbawiony drogi sądowej nie ze swojej winy. Dodatkowo dotychczasowy powód nie ma już interesu w tym, aby dalej toczyć proces i może cofnąć powództwo wraz ze zrzeczeniem się roszczenia. Skutkiem zrzeczenia się roszczenia będzie niejako zwolnienie z długu pozwanego, a tym samym znaturalizowanie nabytej przez osobę trzecią wierzytelności. Przedstawione powyżej działanie powoda, zbywcy wierzytelności w procesie, wywoła szkodę po stronie nabywcy wierzytelności do wysokości cofniętego powództwa wraz ze zrzeczeniem się roszczenia. Artykuł wskazuje na możliwość szerszego spojrzenia na zmiany podmiotowe w procesie oraz skutki materialnoprawne posunięć formalnych strony.

Słowa kluczowe: cesja wierzytelności; cofnięcie pozwu; powód; osoba trzecia

INSTYTUCJA *CESSIO LEGIS* – UREGULOWANIA W ART. 518 KODEKSU CYWILNEGO

Co do zasady osoba trzecia spłacając cudzy dług, nie nabywa spłacanej wierzytelności wobec dłużnika. Niewątpliwie czynność ta skutkuje umorzeniem długu dłużnika wobec spłacającego wierzyciela. Sam ten fakt może skutkować roszczeniem osoby spłacającej wobec dłużnika z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia (zmniejszenia pasywów w postaci zadłużenia). Niemniej ustawodawca przewidział możliwość uproszczenia podstawy dochodzenia spłacanej kwoty poprzez wejście w prawa zaspokojonego wierzyciela. I tak zgodnie z treścią § 1 art. 518 Kodeksu cywilnego¹ osoba trzecia, która spłaca wierzyciela, nabywa spłaconą wierzytelność do wysokości dokonanej zapłaty:

- 1) jeżeli płaci cudzy dług, za który jest odpowiedzialna osobiście albo pewnymi przedmiotami majątkowymi. Sytuacje, w których będą miały zastosowanie te przepisy, występują najczęściej w obrocie gospodarczym. Przeważnie dochodzi do nich w przypadku poręczenia (odpowiedzialność osobista) bądź hipoteki czy zastawu na majątku osoby trzeciej (odpowiedzialność rzeczowa). Poręczyciel, który płaci cudzy dług,

¹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2020, poz. 1740), dalej: k.c.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

zwalnia się osobiście wobec wierzyciela i zwalnia z tego długu również dłużnika głównego. Dla dłużnika głównego jednak powstaje konwersja długu, ponieważ poręczyciel nabywa wierzytelność pierwotnego wierzyciela wobec dłużnika głównego do wysokości dokonanej zapłaty. Dochodzi do sukcesji singularnej pomiędzy spłacającym świadczenie poręczycielem a wierzycielem. W sytuacji zobowiązania rzeczowego osoba trzecia odpowiada wobec wierzyciela jedynie pewnymi przedmiotami majątkowymi i na tej podstawie ma niejako interes w zaspokojeniu wierzyciela. Po dokonanej zapłacie na rzecz wierzyciela za cudzy dług nabywa wierzytelność do wysokości dokonanej przez siebie zapłaty. Tym samym zwalnia się z rzeczowej odpowiedzialności wobec wierzyciela, zwalnia dłużnika z pierwotnego długu i wchodzi w prawa zaspokojonego wierzyciela z tytułu pierwotnej wierzytelności wobec dłużnika,

- 2) jeżeli przysługuje jej prawo, przed którym spłacona wierzytelność ma pierwszeństwo zaspokojenia. W tym przypadku najczęściej mamy do czynienia z wierzycielem hipotecznym wpisanym na miejscu hipotecznym za innym wierzycielem hipotecznym. Dalszy wierzyciel hipoteczny ma interes gospodarczy w tym, aby nabyć wierzytelność zabezpieczoną wyżej i zaspokoić się tak, jak zaspokoiłby się wierzyciel z wyższego miejsca hipotecznego. Dla przykładu w trakcie egzekucji z nieruchomości ujawniają się dwaj wierzyciele hipoteczni. Wierzyciel z pierwszego miejsca hipotecznego ma pierwszeństwo w zaspokojeniu przed wierzytelnością wierzyciela z drugiego miejsca hipotecznego. Wierzyciel z drugiego miejsca hipotecznego jest zainteresowany przejęciem egzekwowanej nieruchomości na własność w okolicznościach opisanych w art. 984 Kodeksu postępowania cywilnego² wraz z zaliczeniem jego wierzytelności na poczet ceny nabycia. Przy czym nie może tego zrobić „bezgotówkowo”, jeżeli przed nim jest wierzytelność z pierwszeństwem zaspokojenia. Nabywając tę wierzytelność, eliminuje jednak przeszkodę i składa korzystne ekonomicznie dla siebie oświadczenia,
- 3) jeżeli działa za zgodą dłużnika w celu wstąpienia w prawa wierzyciela; zgoda dłużnika powinna być pod nieważnością wyrażona na piśmie. Zdarzają się sytuacje, w których osoba trzecia z punktu widzenia dłużnika będzie lepszym wierzycielem niż wierzyciel pierwotny. W takim wypadku dłużnik wyraża pod rygorem nieważności zgodę osobie trzeciej na spłacenie jego wierzyciela w celu wstąpienia w prawa z tej wierzytelności. Najczęściej w takim przypadku dłużnik jest już w porozumieniu z osobą trzecią np. co do rozłożenia na raty zobowiązania i wyraża zgodę na *de facto* zmianę wierzyciela. Bywa też tak, że dłużnik jest skonfliktowany z wierzycielem i dojście do jakiegokolwiek ugody z nim jest niemożliwe. W takich przypadkach wejście w prawa wierzyciela kogoś niezaangażowanego emocjonalnie jest korzystne dla dłużnika chcącego zawrzeć ugody. Jak już wspomniano, niezbędne jest wyrażenie zgody przez dłużnika na wstąpienie osoby trzeciej w miejsce zaspokojonego wierzyciela. Zgoda ta powinna być wyrażona pod rygorem nieważności na piśmie,

² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. 2020, poz. 1575 z późn. zm.), dalej: k.p.c.

- 4) jeżeli to przewidują przepisy szczególne. Jednym z takich przepisów szczególnych jest § 1 art. 828 k.c.³, w którym uregulowana została sytuacja ubezpieczyciela wypłacającego odszkodowanie uprawnionemu z wypadku ubezpieczeniowego. Przepisy te w pewien sposób powielają treść § 1 art. 518 k.c., co szczególnie sankcjonuje skutki opisane z tytułu subrogacji w ubezpieczeniowym regresie nietypowym⁴. W tym przypadku ubezpieczyciel, jeżeli nie umówiono się inaczej, staje się wierzycielem ubezpieczającego bądź ubezpieczonego do wysokości zapłaconego odszkodowania z tytułu wypadku ubezpieczeniowego. Nie jest to powstanie nowego zobowiązania ubezpieczającego czy ubezpieczonego, a jedynie zmiana jego wierzyciela z uprawnionego z ubezpieczenia na ubezpieczyciela. Wobec ubezpieczyciela można podnosić takie same zarzuty, jakie przysługiwały wobec uprawnionego, włącznie z zarzutem przedawnienia.

ZBYCIE W TOKU SPRAWY PRAWA OBJĘTEGO SPOREM

Zgodnie z treścią art. 192 pkt 3 k.p.c. „z chwilą doręczenia pozwu [...] zbycie w toku sprawy rzeczy lub prawa, objętych sporem, nie ma wpływu na dalszy bieg sprawy; nabywca może jednak wejść na miejsce zbywcy za zezwoleniem strony przeciwnej”. Niewątpliwie przejście wierzytelności objętej żądaniem pozwu wypełnia przesłanki tego przepisu. Nabywca wierzytelności może wstąpić do procesu po stronie zbywcy za zgodą strony przeciwnej, w tym przypadku pozwanego. W doktrynie⁵ i judykaturze ostatnio można dostrzec poglądy, że do wstąpienia nabywcy wierzytelności konieczna jest zgoda obu stron procesu, wbrew literalnemu brzmieniu przepisu. Tak też w tezie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2019 r.⁶: „Wyjątkiem od zasady kontynuacji postępowania w dotychczasowym układzie podmiotowym jest dopuszczalność uwzględnienia sukcesji procesowej, jako następstwa sukcesji materialnoprawnej, w sytuacji gdy zgodę na zmianę wyrażą obie strony procesu. Wskazanie w art. 192 pkt 3 k.p.c. na wymóg zezwolenia strony przeciwnej względem zbywcy na wejście nabywcy w jego miejsce nie przesądza o wyłączeniu jej uprawnienia. Z istoty stosunku procesowego wynika bowiem, że strona nie może być pozbawiona dotychczasowego statusu wbrew swej woli (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2005 r., V CK 708/04, niepubl.), zatem dopiero zgoda obu stron procesu doprowadzi do wyjścia z procesu zbywcy i wejścia w jego miejsce nabywcy (podstawienie procesowe względne). Oczywiście jest przy tym, że zbywca i nabywca nie mogą występować jednocześnie w charakterze strony, zatem w wypadku braku zgody dopuszczalne jest jedynie zgłoszenie interwencji ubocznej (art. 76 k.p.c.)”. O ile rozsądne jest uzależnienie zmiany podmiotowej od

³ § 1. Jeżeli nie umówiono się inaczej, z dniem zapłaty odszkodowania przez ubezpieczyciela roszczenie ubezpieczającego przeciwko osobie trzeciej odpowiedzialnej za szkodę przechodzi z mocy prawa na ubezpieczyciela do wysokości zapłaconego odszkodowania. Jeżeli zakład pokrył tylko część szkody, ubezpieczającemu przysługuje co do pozostałej części pierwszeństwo zaspokojenia przed roszczeniem ubezpieczyciela.

⁴ B. Gnela, *Ubezpieczenia gospodarce. Wybrane zagadnienia prawne*, Warszawa 2011, s. 73.

⁵ O.M. Piaskowska, *Komentarz do art. 192*, [w:] M. Kuchnio, A. Majchrowska, K. Panfil, J. Parafianowicz, A. Partyk, A. Rutkowska, D. Rutkowski, A. Turczyn, O.M. Piaskowska, *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz*, Warszawa 2020; M. Manowska, *Komentarz do art. 192*, [w:] A. Adamczuk, P. Prus, M. Radwan, M. Sieńko, E. Stefańska, M. Manowska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2020.

⁶ I CSK 225/18, LEX nr 2675113.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

zgody strony przeciwnej, której zależy na rozstrzygnięciu sądowym zawisłej sprawy, o tyle po stronie powodowej takiej konieczności nie widzę. Jednak Sąd Apelacyjny w Gdańsku również jasno wskazał, że „do wstąpienia do procesu nabywcy rzeczy lub prawa w miejsce ich zbywcy konieczna jest zgoda obu stron procesowych”⁷. W przypadku wyrażenia zgody przez pozwanego teoretycznie korzystne dla powoda jest wystąpienie z procesu, zamknięcie dla niego sprawy sądowej i wstąpienie nabywcy wierzytelności. Dotychczasowy powód jest zaspokojony przez nabywcę wierzytelności i *de facto* nie ma już materialnej podstawy ani interesu gospodarczego do toczenia procesu.

Inaczej może być w przypadku *cessio legis*. Często w takiej konstrukcji wierzyciel-powód nie wie o chęci dokonania zapłaty na jego rzecz przez osobę trzecią i może nie chcieć tej zmiany podmiotowej. Jednak z treści art. 518 § 2 k.c. wprost wynika, że jeżeli wierzytelność jest wymagalna, wierzyciel nie ma prawa odmówić zapłaty przez osobę trzecią. „Jeżeli spłacana wierzytelność jest wymagalna, wierzyciel nie może odmówić przyjęcia świadczenia (art. 518 § 2 k.c.), natomiast jeżeli wierzytelność nie jest jeszcze wymagalna, wówczas wierzyciel może przyjąć zapłatę i wówczas zastosowanie ma także art. 518 § 1 pkt 1 k.c.”⁸. Takie samo uregulowanie pojawia się również w art. 356 k.c.⁹, z tym że mówi on też o możliwości braku wiedzy dłużnika o zaspokojeniu wierzyciela. Jeszcze szerzej do tematu podszedł J. Jastrzębski w jednej z tez zamieszczonych w głosie:

Jakkolwiek art. 518 § 1 k.c. ściśle określa przesłanki subrogacji, to jednak nie zalicza do nich wymagalności spłacanej wierzytelności. Warunku takiego nie sposób także wyprowadzić z art. 518 § 2 k.c., który dotyczy jedynie obowiązków wierzyciela. Artykuł 518 § 2 k.c. nie uchybia natomiast prawu wierzyciela do przyjęcia świadczenia od osoby trzeciej – także w warunkach określonych w art. 518 § 1 pkt 1–4 k.c. – również przed nadejściem terminu wymagalności. Ochrona dłużnika wymaga jedynie, aby następująca wówczas subrogacja nie wpływała na datę wymagalności wierzytelności – w szczególności, aby nie przyspieszała jej nastąpienia. Dlatego wstępujący będzie mógł dochodzić od dłużnika zapłaty dopiero w dniu, w którym spełnienia świadczenia mógłby najwcześniej domagać się pierwotny wierzyciel – niezależnie od tego, kiedy nastąpiła subrogacja. Pozostaje to w zgodzie z translatywnym charakterem nabycia wierzytelności wg art. 518 k.c.¹⁰

Nawet wbrew wiedzy i woli wierzyciela-powoda osoba trzecia, spłacająca wierzyciela, nabywa wierzytelność objętą żądaniem pozwu, a tym samym jest uprawniona do zgłoszenia się w procesie po stronie powodowej. Nie jest konieczna przy tym umowa. Takie przejście wierzytelności może zostać udowodnione poprzez każde zdarzenie skutkujące przejściem uprawnienia.

Przez zbycie prawa, o jakim mowa w art. 192 pkt 3, należy rozumieć wszelkie przypadki zbycia praw poza sytuacjami zbycia rzeczy (np. przelew wierzytelności – art. 509 i n. k.c., wstąpienie osoby trzeciej w prawa zaspokojonego wierzyciela – art. 518 k.c., zbycie innego prawa niż wierzytelność – odpowiednie stosowanie art. 510 i 555 k.c.)¹¹.

⁷ Wyrok SA w Gdańsku z dnia 24 września 2015 r., I ACa 31/14, LEX nr 1917071.

⁸ I. Heropolitańska, *Wstąpienie w prawa wierzyciela (art. 518 k.c.)*, [w:] *Prawne zabezpieczenia zapłaty wierzytelności*, Warszawa 2018.

⁹ Art. 356 § 2 k.c.: Jeżeli wierzytelność pieniężna jest wymagalna, wierzyciel nie może odmówić przyjęcia świadczenia od osoby trzeciej, chociażby działała bez wiedzy dłużnika.

¹⁰ J. Jastrzębski, *Przelew wierzytelności w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, „Glosa” 2006, nr 2, s. 45–67.

¹¹ M. Manowska, *Komentarz do art. 192*.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

Tak też Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 10 kwietnia 2013 r.¹²: „Przepis art. 192 pkt 3 k.p.c. ma zastosowanie, gdy strona powoła się na zdarzenie, które, według prawa materialnego, zdolne jest wywołać następstwo prawne, czyli przejście uprawnienia lub obowiązku, stanowiącego przedmiot postępowania, na inny podmiot”. W tym miejscu jedynie na marginesie należy zauważyć, że ostatnia linia orzecznicza¹³, dyspozycją art. 192 pkt 3 k.p.c., obejmuje również przejście obowiązku, co wprost z przepisu nie może wynikać. Jednakowoż przejście prawa bądź rzeczy nie może być interpretowane przeciwnie jako przejście obowiązku.

Wracając do rozważań na temat wymagalności spłacanej wierzytelności, trudno sobie wyobrazić sytuację, w której proces jest wytoczony przedwcześnie o wierzytelność jeszcze niewymagalną. Są oczywiście sytuacje, w których ustawodawca w art. 190 k.p.c. przewidział możliwość pozwania o świadczenia przyszłe okresowe, ale są to przypadki rzadkie. Co prawda, procesy o zapłatę z tytułu umowy najmu czy dzierżawy są powszechne, jednak wartość przedmiotu sporu obejmuje zazwyczaj tylko wymagalne świadczenia. Niemniej i w takiej sytuacji może dojść do *cessio legis* wbrew woli wierzyciela przy spłaceniu jedynie tej wymagalnej części należności. W pozostałej części spłacony wierzyciel korzysta z pierwszeństwa zaspokojenia przed wierzytelnością nabytą przez osobę trzecią. I tak np. wierzyciel pozywa z tytułu czynszu dłużnika tylko za świadczenia przyszłe, płatne miesięcznie, za okres jednego roku. Po półrocznym procesie wierzyciel zostaje spłacony do wysokości wymagalnych wierzytelności przez osobę trzecią, a w wysokości niewymagalnej wierzytelności pozostają w jego majątku. W takim przypadku osoba trzecia nabywa wierzytelność do wysokości dokonanej zapłaty i ma uprawnienie do wstąpienia do procesu w tym zakresie po stronie powodowej, a spłaconemu częściowo wierzycielowi materialnoprawnie pozostaje tylko roszczenie o czynsze niewymagalne, w tym wypadku za okres sześciu miesięcy. W takim stanie faktycznym są możliwe następujące dwa scenariusze:

- po stronie powodowej mogą pojawić się dwa podmioty legitymowane materialnoprawnie i procesowo (jeżeli pozwany wyrazi zgodę w myśl art. 192 § 3 k.p.c. na wstąpienie do procesu nabywcy wierzytelności),
- po stronie powodowej pozostanie dotychczasowy wierzyciel, a osoba trzecia nie wstąpi do procesu ze względu na niewypełnienie przesłanek z art. 192 § 3 k.p.c., tym samym osoba trzecia do czasu trwania zawisłego procesu jest legitymowana jedynie materialnoprawnie, bez możliwości pozwania dłużnika. Przy takim scenariuszu z kolei możliwe są dwa rozwiązania, przy założeniu braku kontroli ze strony sądu w myśl art. 203 § 4 k.p.c.

Po pierwsze, spłacony częściowo wierzyciel-powód cofnie w tym zakresie powództwo wraz ze zrzeczeniem się roszczenia, co spowoduje materialnoprawny skutek niemożności dochodzenia tej wierzytelności przez nabywcę wierzytelności, a także wyrok wraz z postano-

¹² I ACa 1224/12, LEX nr 1428248.

¹³ Wyrok SN z dnia 2 lutego 2012 r., II CSK 306/11, LEX nr 1170223. Jak pisze M. Manowska (*Komentarz do art. 192*): „Przez zbycie pasywów, których dotyczy proces, należy rozumieć przede wszystkim przejęcie długu (art. 519 i n. k.c.). Zalicza się do nich jednak także przejście obowiązków związane ze zbyciem prawa podmiotowego bądź rzeczy (np. nabywca nieruchomości, w stosunku do której zakazano określonych czynności na podstawie prawa sąsiedzkiego)”.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

wieniem sądu o umorzeniu postępowania w tym zakresie będzie miał rozszerzoną prawomocność względem nabywcy wierzytelności.

Po drugie, spłacony częściowo wierzyciel-powód nie cofnie powództwa ze zrzeczeniem się roszczenia, co spowoduje, że rozsądny sąd zasądzi na rzecz powoda całą kwotę roszczenia. Jak już wspomniano, wyrok ten będzie miał rozszerzoną prawomocność wobec nabywcy wierzytelności, który na podstawie art. 788 k.p.c. będzie uprawniony do żądania nadania klauzuli wykonalności na ów wyrok w zakresie uprawnienia dochodzenia nabytej przez siebie wierzytelności.

W tym miejscu należy wyjaśnić, dlaczego pomimo niecofnięcia pozwu w zakresie zapłaconej przez osobę trzecią kwoty za pozwanego sąd nie powinien oddać powództwa w stosunku do niego. Otóż taka możliwość istnieje tylko wówczas, gdy spłacenie wierzytelności powoda następuje w celu zwolnienia się pozwanego z długu. Sąd Najwyższy postrzega tę kwestię jednolicie. I tak teza orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 1955 r.¹⁴ brzmi: „W wypadku gdy pozwany zaspokoi w toku procesu powoda, a ten nie podtrzymuje powództwa, wydanie wyroku staje się zbędne przede wszystkim wówczas, gdy pozwany dokonał świadczenia z wolą zaspokojenia powoda co do dochodzonego roszczenia. Jeżeli jednak pozwany płacił, aby uniknąć egzekucji, lecz przeczył w dalszym ciągu zasadności żądania powoda, to wydanie wyroku jeszcze nie stało się zbędne, gdyż wówczas istnieje w dalszym ciągu pomiędzy stronami spór o zasadność roszczenia, który sąd powinien rozstrzygnąć”. Tak samo wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 grudnia 2000 r.¹⁵, w którego uzasadnieniu podniesiono okoliczność, że nie tylko pozwany, lecz także powód nie chce uznać dokonanej zapłaty na rzecz powoda jako spełnienia zobowiązania: „Spełnienie świadczenia pieniężnego w nominalnej wysokości nie zawsze stanowi właściwe wykonanie zobowiązania (art. 354 k.c.). Mimo braku ze strony wierzyciela zastrzeżenia waloryzacji świadczenia lub potraktowania go jako częściowego, przyjęcie przezeń świadczenia nominalnego będzie oznaczać wykonanie zobowiązania tylko wówczas, gdy dokonane zostało w okolicznościach uzasadniających ocenę, że świadomie – a więc z uwzględnieniem wszystkich aspektów faktycznych i prawnych – ocenia on skutki dokonywanej przez dłużnika czynności”. Jeszcze szerzej podstawy zaspokojenia powoda oraz formalne tego skutki opisał M. Kotowicz:

Wydaje się jednak, że przyczyna zaspokojenia powoda nie powinna wpływać na rodzaj i kierunek orzeczenia, jakie w takiej sytuacji zapada. Sąd w każdym przypadku, ze względu na kwestionowanie powództwa, musi bowiem rozstrzygnąć o tym samym – czy powód był uprawniony do świadczenia, które otrzymał od pozwanego¹⁶.

Reasumując, wejście w toku sprawy o zapłatę osoby trzeciej wskutek spłacenia przez nią, choćby częściowo, wierzyciela-powoda skutkuje przejściem prawa w znaczeniu materialnym na osobę trzecią w myśl treści art. 518 k.c., ale może też skutkować – po spełnieniu przesłanek z art. 192 pkt 3 k.p.c. – przejściem uprawnień formalnych w zawisłym procesie.

¹⁴ II CR 1449/54, LEX nr 118007.

¹⁵ II CKN 358/00, LEX nr 52545.

¹⁶ M. Kotowicz, *Zaspokojenie żądania pozwu przez pozwanego w toku sprawy przy jednoczesnym kwestionowaniu zasadności powództwa. Glosa do wyroku s. apel. z dnia 6 czerwca 2017 r., V ACa 687/16*, „Przeгляд Sądowy” 2020, nr 6, s. 107–121.

ROZSZERZONA PRAWOMOCNOŚĆ WYROKU

Zawisłość sporu o prawo co do zasady nie stoi na przeszkodzie zbyciu tego prawa. Doniosłe dla prawa materialnego zdarzenie powodujące „zbycie prawa”¹⁷ wywołuje właściwe mu skutki niezależnie od tego, że prawo to było przedmiotem procesu. Sytuacja gdy zbywca rzeczy lub prawa, o którą toczy się spór, pozostaje po stronie powodowej w procesie zawisłym zanim doszło do zbycia, jest zgodnie kwalifikowana jako przykład tzw. podstawienia procesowego względnego (procesowego zastępstwa pośredniego albo inaczej substytucji procesowej). Tak też Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 27 maja 2015 r.¹⁸: „Artykuł 192 pkt 3 k.p.c. zawiera normę o charakterze mieszanym, regulującą tzw. podstawienie procesowe względne”. Istota tej instytucji sprowadza się do tego, że w postępowaniu zamiast adresata normy materialnoprawnej, której dotyczy proces, występuje w charakterze strony inny podmiot. W tym przypadku posiadanie legitymacji procesowej przez podmiot podstawiony nie wiąże się z jej utratą przez podmiot objęty działaniem przytoczonej w roszczeniu procesowym normy prawa materialnego.

Zgodnie z postanowieniem Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2013 r.¹⁹: „Jeśli postępowanie dotyczące rzeczy lub prawa zbytych po zawiśnięciu sporu zakończy się z udziałem zbywcy, to prawomocny wyrok będzie miał powagę rzeczy osądzonej w stosunku do niego, a to na podstawie art. 366 k.p.c., ale także w stosunku do nabywcy rzeczy lub prawa (podmiot objęty działaniem przytoczonej w roszczeniu procesowym normy prawnej). Źródłem tej rozszerzonej prawomocności wyroku wydanego w takim układzie podmiotowym jest art. 788 k.p.c. W efekcie, gdyby do zbycia rzeczy lub prawa doszło po stronie powoda, to nabywca rzeczy lub prawa nie może wystąpić z takim samym żądaniem i z powołaniem się na tę samą podstawę faktyczną przeciwko osobie, która występowała w roli pozwanego w procesie zakończonym z udziałem zbywcy, a gdyby do zbycia rzeczy lub prawa doszło po stronie pozwanego, to powód z zakończonej sprawy nie może wystąpić przeciwko nabywcy rzeczy lub prawa z takim samym jak poprzednio żądaniem i ze wskazaniem na poprzednio powołaną podstawę faktyczną. W tych granicach podmiotowych działa bowiem powaga rzeczy osądzonej prawomocnego wyroku. Nastęstwo prawne i połączone z nim rozciągnięcie powagi rzeczy osądzonej na następcę ma ten skutek, że traktuje się go tak samo, jak gdyby był stroną procesu, a co do konkretnego roszczenia może istnieć tylko jeden wyrok prawomocny”.

W judykaturze przyjęło się, że w procesie posesoryjnym wyłączone jest „zastosowanie konsekwencji przewidzianych w wymienionym przepisie”, co oznacza, że „zdaniem sądu niemożliwe jest zarówno zachowanie legitymacji procesowej przez pozwanego, jak i nie wchodzi w rachubę nastęstwo procesowe osoby, na którą pozwany przeniósł posiadanie, co przewiduje *in fine* tenże przepis”. Uważam, że jest to błędne. Wyraz temu dał K. Stefaniuk w głosie do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 29 czerwca 2016 r.²⁰

¹⁷ Art. 192 pkt 3 k.p.c.

¹⁸ II CSK 461/14, LEX nr 1764801.

¹⁹ I CZ 184/12, LEX nr 1288613.

²⁰ K. Stefaniuk, *Przeniesienie przez pozwanego uzyskanego samowolnie posiadania na inną osobę w toku procesu posesoryjnego – skutki materialne i procesowe. Glosa do uchwały SN z dnia 29 czerwca 2016 r., III CZP 25/16*, „Przeгляд Sądowy” 2018, nr 2, s. 94–99.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

Nawet przy niewstąpieniu do procesu nabywcy prawa wyrok wydany przy udziale powoda-zbywcy wobec pozwanego swoimi skutkami obejmuje zatem również nabywcę. Rozszerzona prawomocność wyroku w tym wypadku będzie uprawniała nabywcę do prowadzenia dalszych czynności w takim zakresie, w jakim robiłby to zbywca określony w treści wyroku. Najdonioślejszym skutkiem tego będzie możliwość nadania klauzuli wykonalności na wyrok, z zastrzeżeniem przejścia uprawnień na nabywcę wierzytelności. Niemniej, aby wypełnić wymogi z art. 788 § 1 k.p.c., nabywca wierzytelności musi wykazać przejście uprawnienia dokumentem urzędowym lub prywatnym z podpisem notarialnie poświadczonym. Tak też Sąd Apelacyjny w Krakowie w wyroku z dnia 17 stycznia 2013 r.²¹: „Powaga rzeczy osądzonej wyroku zapadłego w sytuacji opisanej w omawianym przepisie obejmuje swoimi granicami podmiotowymi również i nabywcę. Klauzula wykonalności może być nadana na rzecz lub przeciwko nabywcy, mimo że tytuł egzekucyjny na niego nie opiewa, albo przeciwko, lub na rzecz zbywcy. Jednakże przejście uprawnień lub obowiązków musi być wykazane dokumentem urzędowym lub prywatnym z podpisem urzędowo poświadczonym (art. 788 § 1, zob. także art. 825 pkt 3 i art. 840 § 1 pkt 2)”.

Bywają jednak również takie sytuacje, w których nabywca nie legitymuje się dokumentami wymienionymi w treści art. 788 k.p.c., a tym samym nie może w sposób przymusowy wyegzekwować swojej wierzytelności. Na marginesie jedynie można zauważyć, że powołany wyżej Sąd Apelacyjny w Krakowie w cytowanym wyroku wskazuje też na konieczność wykazania niejako od podstaw istnienia i wysokości nabytej wierzytelności od powoda w sytuacji, gdy pozwany z pierwszego procesu wytacza odrębne powództwo o zapłatę przeciwko nabywcy wierzytelności z tegoż procesu, a nabywca chce podnieść zarzut potrącenia. W tym stanie faktycznym Sąd Apelacyjny stanął na stanowisku, że rozstrzygnięcie „pierwotnego procesu”, do którego nie wstąpił nabywca wierzytelności, nie ma znaczenia dla ciężaru dowodu z art. 6 k.p.c. co do wykazania istnienia nabytej wierzytelności. „Tym niemniej rozwiązanie to nie oznacza, by w warunkach, w których nabywca wierzytelności (art. 509 k.c.), dochodzonej w procesie wszczętym wcześniej przez zbywcę, podejmuje obronę w innym procesie przez podniesienie zarzutu potrącenia nabytej wierzytelności (art. 498 k.c.) z wierzytelnością przysługującą jego wierzycielowi, to fakt wcześniejszego wszczęcia sporu przez zbywcę wierzytelności zwalniał cesjonariusza od powinności wykazania w tym kolejnym postępowaniu istnienia tej wierzytelności (art. 6 k.c.), a przede wszystkim, by zwalniał cedenta od zajęcia stanowiska o charakterze materialnoprawnym, co do podtrzymywania dochodzonego żądania w pierwszej z dochodzonych spraw. Rozwiązanie przyjęte w art. 192 k.p.c. nie stwarza po stronie zbywcy, a na rzecz nabywcy prejudycjalnego charakteru sprawy – w granicach oczekiwanych przez apelującego – lecz jest zabiegiem prawnoprocesowym stwarzającym ewentualne przywileje w zakresie, czy to postępowania klauzulowego, a w ramach postępowania egzekucyjnego – dla umorzenia tego postępowania, czy też dla powództwa przeciwegzekucyjnego. O ile zatem nabywca wierzytelności (cesjonariusz) zamierza w granicach własnych praw skorzystać z materialnoprawnego zarzutu potrącenia, to ciąży na nim powinność wykazania tej wierzytelności w tym procesie zgodnie z art. 6 k.c.”²².

²¹ I ACa 1150/12, LEX nr 1362725.

²² *Ibidem*.

Kierując się metodologią przedstawioną wyżej przez Sąd Apelacyjny, należy uznać, że nabywca wierzytelności, który nie może skorzystać z dobrodziejstwa nadania klauzuli wykonalności na swoją rzecz, zmuszony będzie do wytoczenia kolejnego procesu przeciwko dłużnikowi, wcześniej o tę samą wierzytelność pozwanemu. Takie stanowisko ze względów oczywistych nie może zasługiwać na aprobatę. Pozwany dłużnik ma prawo oczekiwać, że o to samo roszczenie nie będzie już toczony z jego udziałem proces, jeżeli wcześniej prawomocnie sąd rozstrzygnął w tej kwestii spór. W takiej sytuacji wierzytelność, która przeszła w trakcie procesu na nabywcę, staje się naturalna, niemożliwa do dochodzenia przymusowo.

ZRZECZENIE SIĘ ROSZCZENIA PRZEZ ZBYWCĘ SPŁACONEGO NA PODSTAWIE ART. 518 § 1 K.C.

W zwykłym procesie o zapłatę, gdy pozwany po wdaniu się w spór spełnia swoje świadczenie do rąk powoda, ten drugi nie ma już interesu do orzekania przez sąd w tej kwestii. Zazwyczaj powód cofa pozew w zakresie spłaconej przez powoda kwoty. W tym przypadku możliwe są trzy scenariusze:

- 1) pozwany nie wyraża zgody na cofnięcie pozwu, a powód nie zrzeka się roszczenia, proces trwa dalej, jednak ze skutkiem niekorzystnym dla powoda, ponieważ sąd w wyroku oddali w tym zakresie powództwo i orzeknie o kosztach,
- 2) pozwany wyraża zgodę na cofnięcie pozwu, a powód nie zrzeka się roszczenia, sąd w wyroku umorzy postępowanie w zakresie cofniętego powództwa i orzeknie o kosztach procesu, materialnoprawny byt wierzytelności pozostaje niezmienny,
- 3) pozwany nie wyraża zgody na cofnięcie pozwu, a powód zrzeka się roszczenia, sąd w wyroku umorzy postępowanie w zakresie cofniętego powództwa i orzeknie o kosztach procesu, pod względem materialnoprawnym wierzytelność zostaje umorzona.

Przekładając to na grunt *cessio legis*, należy zaakcentować problem zrzeczenia się roszczenia przez powoda-zbywcę wierzytelności. Żaden przepis nie nakłada na zbywcę, działającego formalnie jako powód w procesie o zapłatę, legitymowania się zgodą nabywcy na zrzeczenie się roszczenia.

Skoro nie ma wyraźnego zakazu, zatem co do zasady zbywca rzeczy lub prawa objętych sporem pozostaje uprawniony do zrzeczenia się roszczenia ze skutkiem dla nabywcy takiej rzeczy lub prawa. Celem unormowania przewidzianego w art. 192 pkt 3 k.p.c. jest bowiem stabilizacja procesu przez uniezależnienie jego toku od pozaprosesowych czynności dyspozycyjnych stron postępowania i wyeliminowanie możliwości „torpedowania” procesu przez zbycie rzeczy stanowiącej przedmiot sporu²³.

Trzeba pamiętać, że powód-zbywca w procesie niezmiennie posiada legitymację procesową, natomiast nie legitymuje się już materialnie względem zbytego prawa. Legitymację materialną posiada nabywca prawa. Jeżeli nie wstąpi do procesu, nawet nie ze swojej winy, nie będzie miał realnego wpływu na oświadczenia powoda w zakresie nabytej wierzytelności. Jeżeli powód-zbywca po zapłacie przez osobę trzecią na podstawie art. 518 § 1 k.c. cofnie pozew w tym zakresie wraz ze zrzeczeniem się roszczenia, to tym samym umorzy nabywcy

²³ O. Marcewicz, *Cofnięcie pozwu ze zrzeczeniem się roszczenia po zbyciu w toku sprawy rzeczy lub prawa objętych sporem*, „Przegląd Sądowy” 2019, nr 3, s. 84–99.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

wierzytelność. Oświadczenie procesowe zbywcy, zmierzające do umorzenia postępowania, będzie miało materialnoprawny skutek wobec nabywcy wierzytelności. Tak też Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 24 lutego 2016 r.²⁴: „Cofnięcie pozwu, będące przejawem odwołalności czynności procesowych oraz realizacji zasady dyspozycyjności (rozporządzalności), jest działaniem powoda polegającym na rezygnacji z dochodzenia w danym postępowaniu cywilnym żądania udzielenia mu ochrony prawnej w postaci skonkretyzowanej w pozwie. Cofnięcie pozwu ze zrzeczeniem się roszczenia wywołuje nie tylko skutki procesowe, ale także materialnoprawne”. Warto przywołać w tym miejscu jeszcze szerszą interpretację Sądu Apelacyjnego w Warszawie w wyrok z dnia 11 grudnia 2018 r.²⁵: „Pod względem skutków materialnoprawnych oświadczenie o zrzeczeniu się roszczeń jest podobne do zwolnienia z długu (art. 508 k.c.), zatem skutkuje wygaśnięciem zobowiązania. Jeśli oświadczenie o zrzeczeniu się roszczenia jest elementem ugody, nie ulega wątpliwości, że wolą stron objęte jest także zawarcie umowy zwolnienia z długu”. Jeżeli powód, w procesie o zapłatę, cofnie pozew ze zrzeczeniem się roszczenia, którego materialnoprawnie już nie posiada, to tym samym będzie działał na szkodę nabywcy wierzytelności poprzez nadużycie swoich praw procesowych.

Należy też wskazać, że w judykaturze nie wypracowano jednolitej linii orzeczniczej w zakresie skutków zrzeczenia się roszczenia w procesie. Doktryna ten problem również zauważa, a najbardziej neutralne stanowisko w tym zakresie zajął P. Telenga:

Do czasu rozpoczęcia rozprawy (czyli wywołania sprawy przez przewodniczącego – zob. art. 210) wystarczy, że powód złoży samo oświadczenie, iż cofa pozew. Później nadal może on cofnąć pozew, ale tylko jeśli oświadczy, że zrzeka się (rezygnuje) roszczenia, albo jeżeli pozwany wyrazi zgodę na cofnięcie pozwu. W dawniejszym orzecznictwie dominował pogląd, że zrzeczenie obejmuje roszczenie materialnoprawne (por. m.in. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów SN – zasada prawna z dnia 23 lutego 1970 r., III CZP 81/69, OSNC 1970, nr 7–8, poz. 119). Współcześnie należy odnotować stanowisko, zgodnie z którym zrzeczenie się roszczenia, o którym mowa w art. 203 § 1, dotyczy zrzeczenia się roszczenia w znaczeniu procesowym, powodujące niemożność skutecznego dochodzenia w przyszłości mogącego istnieć roszczenia materialno-prawnego (wyrok SN z dnia 26 września 2012 r., II CSK 3/12, LEX nr 1224679). W nauce zagadnienie jest sporne²⁶.

Z kolei O.M. Piaskowska prezentuje jednoznaczne stanowisko skutków jedynie procesowych, całkowicie oderwanych od zwolnienia z długu²⁷, w przeciwieństwie do argumentów M. Manowskiej, które uważam za słuszne i warte przywołania:

O tym, że zrzeczenie się dotyczy roszczenia materialnego, świadczy przede wszystkim brak wymagania wyrażenia przez pozwanego zgody na cofnięcie pozwu w takiej sytuacji (por. także postanowienie SN z 1.02.2017 r., III SO 6/16, LEX nr 2255418). Pozwany ma bowiem wówczas pewność, że kolejna próba wytoczenia przez niego powództwa skończy się jego oddaleniem z uwagi na wygaśnięcie roszczenia. Zrzeczenie się roszczenia, jak słusznie wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z 3.02.2009 r., I PK 142/08, LEX nr 724988, jest

²⁴ I CSK 81/15, LEX nr 2015120.

²⁵ VI ACa 673/17, LEX nr 2728642.

²⁶ P. Telenga, *Komentarz do art. 203*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. 1: *Art. 1–729*, red. A. Jakubecki, Gdańsk 2019.

²⁷ „Cofnięcie pozwu połączone ze zrzeczeniem się roszczenia (art. 203 § 1 k.p.c.) nie ma skutku zwolnienia pozwanego dłużnika z długu (art. 508 k.c.)” (O.M. Piaskowska, *Komentarz do art. 203*, [w:] M. Kuchnio, A. Majchrowska, K. Panfil, J. Parafianowicz, A. Partyk, A. Rutkowska, D. Rutkowski, A. Turczyn, O.M. Piaskowska, *op. cit.*).

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

zbliżone w skutkach do zwolnienia z długu (art. 508 k.c.), nie wymaga jednak zgody pozwanego (tak również SN w postanowieniu z 20.01.2004 r., II CK 80/03, LEX nr 602410). Gdyby ustawodawca w art. 203 § 1 uregulował jedynie kwestię zrzeczenia się roszczenia o charakterze procesowym, to w ogóle odmienne wymagania co do cofnięcia pozwu bez zgody i za zgodą pozwanego byłyby zbędne. Cofnięcie roszczenia rozumianego jedynie jako roszczenie procesowe i tak bowiem nie wywierałoby żadnych skutków w sferze prawa materialnego. Powyższe stanowisko zakwestionowane zostało w orzecznictwie Sądu Najwyższego, gdzie jednak przyjęto, że zrzeczenie się roszczenia procesowego w trybie art. 203 § 1 oznacza niemożność skutecznego dochodzenia w przyszłości mogącego istnieć roszczenia materialno-prawnego. Zrzekając się roszczenia procesowego, powód rezygnuje bowiem ze zbadania jego zasadności w tym samym stanie faktycznym i wobec tego samego pozwanego. W razie zatem ponownego wytoczenia powództwa o to samo roszczenie i przeciwko temu samemu pozwanemu powództwo podlega oddaleniu²⁸.

Nie lepszy dla nabywcy wierzytelności rysuje się scenariusz w przypadku niecofnięcia powództwa przez zbywcę i niewstąpienia do procesu nabywcy wierzytelności. Z samej konstrukcji art. 518 k.c. wynika, że zapłata do rąk wierzyciela ma na celu zwolnienie z długu dłużnika u danego wierzyciela. Dopiero następstwem tego, w określonych sytuacjach, bywa wstąpienie osoby trzeciej w prawa zaspokojonego wierzyciela. Konsekwencją zapłaty do powoda-wierzyciela jest zatem tylko wygaśnięcie zobowiązania pozwanego dłużnika, a nie wygaśnięcie samej wierzytelności. W tym przypadku tylko od sądu zależy, czy zapłatę tę uzna za spełnienie świadczenia objętego sporem w celu zaspokojenia powoda czy też, jak wcześniej wskazałam, czynność nieskierowaną bezpośrednio na zniwelowanie przedmiotu sporu, a jedynie na zmianę wierzyciela. W pierwszym przypadku sąd, z braku cofnięcia powództwa po zapłacie, pozew w tej części oddali, a w drugim strony dalej będą miały interes w tym, aby prawomocnie rozstrzygnąć spór. W sytuacji oddalenia wyrokiem pozwu, którego przedmiot przeszedł w trakcie procesu na osobę trzecią, ta – mając świadomość rozszerzonej prawomocności tego orzeczenia – nie będzie mogła dochodzić swego roszczenia na drodze sądowej. Dopiero w przypadku gdy sąd zbada co do *meriti* zasadność roszczenia objętego pozwem, osoba trzecia, która nabyła tę wierzytelność, będzie mogła skorzystać z ewentualnego – jak wcześniej wykazałam – dobrodziejstwa art. 366 k.p.c. poprzez złożenie wniosku o nadanie klauzuli wykonalności z zaznaczeniem przejścia uprawnień na swoją rzecz.

Trzeba z całą stanowczością podkreślić, że oświadczenie o zrzeczeniu się roszczenia, które w trakcie procesu przeszło na osobę trzecią, jest sprzeczne zarówno z zasadami współżycia społecznego, jak i z celem tej normy prawnej. Jak wyraźnie zaakcentowała O. Marcewicz²⁹, olbrzymią w tym procesie rolę odgrywa sąd, który w ramach badania na podstawie art. 203 § 4 k.p.c. może uznać czynność zrzeczenia się roszczenia jako niedopuszczalną. Jeżeli sąd orzekający tego nie zbada, to poszkodowanemu, poprzez zrzeczenie się roszczenia nabywcy wierzytelności, przysługiwać będzie jedynie roszczenie odszkodowawcze. Oświadczenie powoda-zbywcy należy rozpatrywać w kategoriach treści art. 5 k.c., który jednak sam w sobie nie może być podstawą roszczenia. Roszczenie nabywcy powinno być oparte na zasadach ogólnych, tj. art. 415 k.c. w zw. z art. 5 k.c., który w swej dyspozycji zawiera zwroty analogiczne do podstaw z art. 203 § 4 k.p.c. Judykatura wielokrotnie interpretowała treść i możliwości zastosowania art. 5 k.c. Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 3 lipca

²⁸ M. Manowska, *Komentarz do art. 203*, [w:] A. Adamczuk, P. Prus, M. Radwan, M. Sieńko, E. Stefańska, M. Manowska, *op. cit.*

²⁹ O. Marcewicz, *op. cit.*, s. 92.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

2015 r.³⁰ „[b]rak klauzul generalnych mógłby prowadzić do rozstrzygnięć formalnie zgodnych z prawem, jednak w konkretnych sytuacjach niesłusznych, bo nieuwzględniających w rozstrzyganych wypadkach uniwersalnych wartości składających się na pojęcie sprawiedliwości nie tylko formalnej, ale i materialnej. Klauzula generalna ujęta w art. 5 k.c., odwołująca się do zasad współżycia społecznego, czyli odrębnych od norm prawnych reguł postępowania, wiążących się ściśle z normami moralnymi i obyczajowymi, ma właśnie na celu zapobieganie stosowaniu prawa w sposób prowadzący do skutków niemoralnych lub rozmiijających się zasadniczo z celem, dla którego dane prawo zostało ustanowione”. Jednak w tym przypadku to na nabywcy wierzytelności spoczywać będzie obowiązek udowodnienia, że poprzez zgodne z prawem zachowanie powoda-zbywcy w pierwotnym procesie została spowodowana szkoda polegająca na niemożności dochodzenia roszczenia od dłużnika. Wysokość szkody będzie określona poprzez wartość spłaconej wierzytelności w ramach art. 518 § 1 k.c., a związkiem przyczynowo-skutkowym będzie zrzeczenie się roszczenia przez podmiot uprawniony jedynie formalnie, co w efekcie doprowadzi do umorzenia wierzytelności nabywcy bądź w najlepszym wypadku znaturalizuje tę wierzytelność.

Następco jedynie należy dodać, że nie będzie można przypisać winy zbywcy wierzytelności, jeżeli ten w momencie zrzecania się roszczenia o nabywcy i przejściu uprawnień nie wiedział. W przypadku umów zawartych pomiędzy powodem a osobą trzecią zgodnie z art. 509 i n. k.c. taki brak wiedzy należy jednoznacznie wykluczyć. Zachowanie powoda-zbywcy zrzekającego się roszczenia względem dłużnika niewątpliwie będzie zawinione, a sam zbywca, jak już wcześniej wskazano, nadużyje swoich praw procesowych.

Inaczej jest w sytuacji, gdy powód zostaje spłacony przez osobę trzecią, nie wiedząc, że zapłaty dokonano celem wstąpienia w jego prawa. Dopiero z momentem powzięcia informacji o tym, że spłata zwolniła dłużnika z długu jedynie względem zbywcy, nie umorzyła jednak samej wierzytelności, ponieważ przeszła ona na osobę trzecią dokonującą zapłaty, zbywca będzie działał w złej wierze, zrzekając się roszczenia.

PODSUMOWANIE

Instytucja spłacenia wierzyciela przez osobę trzecią w celu wstąpienia w miejsce zaspokojonego wierzyciela prowadzi niewątpliwie do zmian podmiotowych po stronie uprawnionego. Jeżeli spłata miała miejsce po wytoczeniu przez pierwotnego wierzyciela powództwa o zapłatę roszczenia, to osoba trzecia z art. 518 k.c. ma prawo na podstawie art. 192 pkt 3 k.p.c. wstąpić do toczącego się procesu. Oczywiście uprawnienie to jest obwarowane przynajmniej zgodą strony przeciwnej bądź – jak w części judykatury się postuluje – zgodą obu stron procesu.

Pierwotny wierzyciel-powód, nie zawsze znając cel zapłaty do niego, może złożyć oświadczenie procesowe o cofnięciu powództwa wraz ze zrzeczeniem się roszczenia. Oświadczenie to będzie również wywoływało materialnoprawne skutki dla nabywcy. Żaden przepis nie stoi na przeszkodzie zbywcy wierzytelności w procesie złożenia oświadczenia o zrzeczeniu się roszczenia, jak również nie jest wymagana na to zgoda kogokolwiek. Tylko sąd jest władny badać to oświadczenie na podstawie art. 203 § 4 k.p.c. bądź art. 5 k.c. Wyrok

³⁰ IV CSK 595/14, LEX nr 1917369.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

zapadły w procesie o zapłatę będzie miał, zgodnie z treścią art. 366 k.p.c., rozszerzoną prawnomoć również względem nabywcy wierzytelności.

W zależności od zawinienia zbywcy wierzytelności – jego świadomości co do przejścia uprawnień na nabywcę, jego zrzeczenie się roszczenia może wywołać szkodę po stronie nabywcy. Istotą szkody będzie niemożność dochodzenia przez nabywcę na drodze sądowej wierzytelności względem wcześniej pozwanego dłużnika.

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA

- Gnela B., *Ubezpieczenia gospodarce. Wybrane zagadnienia prawne*, Warszawa 2011.
- Heropolitańska I., *Wstąpienie w prawa wierzyciela (art. 518 k.c.)*, [w:] *Prawne zabezpieczenia zapłaty wierzytelności*, Warszawa 2018.
- Jastrzębski J., *Przelew wierzytelności w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, „Głosa” 2006, nr 2.
- Kotowicz M., *Zaspokojenie żądania pozwu przez pozwanego w toku sprawy przy jednoczesnym kwestionowaniu zasadności powództwa. Głosa do wyroku s. apel. z dnia 6 czerwca 2017 r., V ACa 687/16*, „Przeгляд Sądowy” 2020, nr 6.
- Manowska M., *Komentarz do art. 192*, [w:] A. Adamczuk, P. Prus, M. Radwan, M. Sieńko, E. Stefańska, M. Manowska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2020.
- Manowska M., *Komentarz do art. 203*, [w:] A. Adamczuk, P. Prus, M. Radwan, M. Sieńko, E. Stefańska, M. Manowska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2020.
- Marcewicz O., *Cofnięcie pozwu ze zrzeczeniem się roszczenia po zbyciu w toku sprawy rzeczy lub prawa objętych sporem*, „Przeгляд Sądowy” 2019, nr 3.
- Piaskowska O.M., *Komentarz do art. 192*, [w:] M. Kuchnio, A. Majchrowska, K. Panfil, J. Parafianowicz, A. Partyk, A. Rutkowska, D. Rutkowski, A. Turczyn, O.M. Piaskowska, *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Piaskowska O.M., *Komentarz do art. 203*, [w:] M. Kuchnio, A. Majchrowska, K. Panfil, J. Parafianowicz, A. Partyk, A. Rutkowska, D. Rutkowski, A. Turczyn, O.M. Piaskowska, *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Stefaniuk K., *Przeniesienie przez pozwanego uzyskanego samowolnie posiadania na inną osobę w toku procesu posesoryjnego – skutki materialne i procesowe. Głosa do uchwały SN z dnia 29 czerwca 2016 r., III CZP 25/16*, „Przeгляд Sądowy” 2018, nr 2.
- Telenga P., *Komentarz do art. 203*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. 1: Art. 1–729, red. A. Jakubecki, Gdańsk 2019.

AKTY PRAWNE

- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2020, poz. 1740).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. 2020, poz. 1575 z późn. zm.).

ORZECZNICTWO

- Orzeczenie SN z dnia 15 marca 1955 r., II CR 1449/54, LEX nr 118007.
- Postanowienie SN z dnia 11 stycznia 2013 r., I CZ 184/12, LEX nr 1288613.
- Postanowienie SN z dnia 27 maja 2015 r., II CSK 461/14, LEX nr 1764801.
- Postanowienie SN z dnia 24 lutego 2016 r., I CSK 81/15, LEX nr 2015120.
- Wyrok SA w Krakowie z dnia 17 stycznia 2013 r., I ACa 1150/12, LEX nr 1362725.
- Wyrok SA w Warszawie z dnia 10 kwietnia 2013 r., I ACa 1224/12, LEX nr 1428248.
- Wyrok SA w Gdańsku z dnia 24 września 2015 r., I ACa 31/14, LEX nr 1917071.
- Wyrok SA w Warszawie z dnia 11 grudnia 2018 r., VI ACa 673/17, LEX nr 2728642.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

Wyrok SN z dnia 22 grudnia 2000 r., II CKN 358/00, LEX nr 52545.

Wyrok SN z dnia 2 lutego 2012 r., II CSK 306/11, LEX nr 1170223.

Wyrok SN z dnia 3 lipca 2015 r., IV CSK 595/14, LEX nr 1917369.

Wyrok SN z dnia 24 maja 2019 r., I CSK 225/18, LEX nr 2675113.

UMCS